

Dr Dimitrijevic Anna

KOSZOVÓ UTÁN

A kis népek hajlamosak túlbecsülni a saját fontosságukat a nagyhatalmak szemében. Ezt jól mutatja egyrészt az összeesküvés-elméletek töretlen népszerűsége világszerte – ha rosszul mennek a dolgok, az bizonyosan az Egyesült Államok / tetszés szerinti világhatalom / machinációjának az eredménye –, másrészt az ábrándok kergetésére irányuló hajlandóság. Ez különösen érthető ott, ahol elnyomó vagy gyarmatosító hatalmak kénye-kedve diktált évtizedeken át, és megmagyarázható a széles társadalmi rétegek marginalizálódásával, tehetetlen, a saját sorsát irányítani képtelen érzésével. A tények mégis arra mutatnak, hogy a hagyományos területeken kívül a nagyhatalmak érdeklődése és politikai beavatkozási hajlandósága erősen korlátolt.

2008. június 14-én egy új állam alkotmánya lépett életbe. Koszovó függetlenedésének története a nyugati nagyhatalmak szárnyai alatt és azok aktív részvételével szövődött. Mi is magyarázza a történeteket, és milyen szempontból volt ez rendhagyó? Mi a független Koszovó jelentősége a nemzetközi rend és jog számára, és ennek a kihatása a régióban élő kisebbségek törekvéseire?

Koszovó függetlenedése

A jelenleg is íródó szerb nemzetmítosz szerint Koszovó elvesztése a legutolsó és legfájdalmasabb elem abban a szétdarabolódási folyamatban, aminek az eredményét a nyugati hatalmak Szerbia iránti ellenszenvé és politikai nyereszkesége pecsételte meg. Koszovó státuszának a problémája elhalványult a kilencvenes évek első felének véres háborúi mellett, de a térséget jól ismerő elemzők számára nyilvánvaló lehetett akkor is, hogy Szerbia déli tartománya egy lassan ketyegő időzített bomba.

A Koszovó-probléma rendezésének időzítése sok szempontból kedvezőbb lett volna az vagy a daytoni béketárgyalásokkor vagy a kilencvenes évek végén. A jugo-

szláv örökösödési háborúk vége alkalmat szolgáltatott a térség új arculatának megrajzolására, és nem a koszovói albán vezetőkön múltott, hogy a tárgyalási pontok hosszú sora nem tért ki a tartomány kormányzására. Ha hajlandóság mutatkozik egy béketárgyaláson a fő pontokban való megegyezésre, természetesen, minden új téma magában hordozza a megegyezés aláírásának veszélyét. Koszovó viszonylagos jelentéktelenségét mutatja, hogy 1995-ben nem volt hajlandósága a nemzetközi közösségnek újabb darázsfészekbe nyúlni, és ezzel az egyéb tárgyalási pontok sikerét veszélybe sodorni.

A feltételezetten függetlenségpárti hatalmak számára második lehetőség 1999-ben adódott. A humanitárius válság egyértelműen a beavatkozás mellé állította a világ közvéleményét, és elfogadhatóbbá tette a Biztonsági Tanács kikerülését. Milosevics még hatalmon volt, így Koszovó kockáztatása és elvesztése is a számlájára íródhatott volna. Az EU keleti kibővítése előtt állván szűkebb tagsággal, kevesebb tényezővel számolt döntéshozatalkor. Amerikával, de még Oroszországgal is kevésbé voltak terheltek a diplomáciai kapcsolatok, mint ma.

Mégsem beszélhetünk elhalasztott vagy kiaknázatlan alkalmakról Koszovó esetében. A nyugati nagyhatalmaknak ugyanis nem volt nagy étvágya Koszovóhoz nyúlni, ahogy nincs étvágya hagyományosan peremvidékek számító területeken energiát lekötöni, és nyíltan beavatkozni kisebbségi kérdésekbe. Hogy ez végül mégis megtörtént, az nem kis részben annak köszönhető, hogy a jugoszláv polgárháború alatt folytatott lagymatag európai politika után, aminek következtében a végén ismét az USA-nak kellett bevetnie a súlyát, jól jött az alkalom, hogy a közös uniós külpolitika egy viszonylag kezelhetőnek ítélt ügyben bizonyítsa be erejét és létjogosultságát.

A kockázatok emellett is jelentősek maradtak. Koszovó függetlenségének támogatása, a széles körű autonómia-alternatívával ellentétben, további instabilitás veszélyét vetítette előre. Nem csupán az immár kisebbségi szerb csoportok ellenállásán keresztül: a boszniai szerb köztársaság is a maga útját járja, ahol a szakadár törekvések, csakúgy, mint a macedóniai albán közösség radikálisabb rétegei, biztatást vélhetnek felfedezni Koszovó példájában. A biztonsági kockázathoz hozzájárulnak a porózus határok, amelyeknek hosszú szakaszai, különösen Koszovó északi részén, valószínűsíthetően továbbra is átjárhatóak maradnak az ember- és drogkereskedelem, illetve a szervezett bűnözés egyéb formái számára. Az EU-ra vonatkoztatva pedig az új állam építésének esetleges kudarca és gazdasági fejletlenségéből fakadó anyagi függősége hordoz jelentős politikai kockázatot.

Nemzetközi rend és jog

A nemzetközi jog szempontjából Koszovó esete hatványozottan szabálysértő. A függetlenség jogszerű kikiáltásának feltételei ugyan nem egyértelműek, de a mai világrend alapvetően még mindig a westfáliai béke nyomát hordozza, ami a nemzetállai

mok szuverenitására és az államhatárok sérthetetlenségére épült. Az ENSZ alapokmánya, ami a jelenlegi nemzetközi jogrend egyik meghatározó eleme, kimondja a népek önrendelkezésének a jogát és egyben szavatolja tagállamai szuverenitását. Ami ebből kimaradt, az a „népek” és az „önrendelkezés” fogalmának a meghatározása, azóta is csataterként szolgál minden szakadár mozgalom és az azoknak keretet adó államok számára. A gyakorlatban általában a „sós víz-elv” érvényesült, vagyis a tengerentúlról uralt gyarmatok körére értelmezték a függetlenség elvitathatatlanságát.

Említésre érdemes itt, hogy a nemzeti kisebbségi és a kollektív jogok nemzetközi elismerésében jelentős lépések történtek annak ellenére, hogy a világ megannyi állama, ahol jelentős kisebbségek élnek, tart a belső szétválástól, szétdarabolódástól. Az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezetének (ILO) 1957-ben született 107-es egyezményével ellentétben az 1989-ben megújított 169-es egyezmény már kötelezi az aláíró államokat a bennszülött (tehát őshonos) kisebbségek közösségi törekvéseinek és életmódjuknak (kulturális értelemben) tiszteletben tartására a társadalmi és gazdasági különbségek enyhítését célzó politikában. Az *Európai Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről* (1995/1998) az első jogilag kötelező multilaterális eszköz, aminek célcsoportja kifejezetten a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és azoknak jogai, bár az egyezmény a kisebbségek kollektív jogait hivatalosan nem ismeri el. Mivel a kollektív jogok létezése mint kategória továbbra is vita tárgya, ezek elméletileg sem igen szerepelhetnek elemként államhatárok újrarajzolásának az igazolásában.

A globalizáció és a regionalizáció folyamatai új kapcsolati rendszereket és legitimitációs pontokat hoztak létre az állampolgárok és az egyén feletti szervezetek között. Maga a nemzetközi jog megizmosodása is ennek köszönhető. Ezek a folyamatok nagyrészt a nemzetállammal párhuzamosan áramlanak. Teret alakítottak ki ugyan egy újfajta világrend kialakulásának, amiben a nemzetállam jelző nélküli állammá, az állam pedig adminisztrációs egységgé válhat; de hogy milyen mértékben alakul ilyen irányban a jövő, az a jelenben a nemzetállamok akaratan nyugszik. Ebből a szempontból is roppant érdekes az EU-alkotmány, aminek a második cikkelye hangsúlyozta volna az Unió kettős legitimitását, egyenlőképpen támaszkodva a tagállamokra és egyenes vonalban az Unió polgáira.

A történelem nagy ívét tekintve a jelenlegi államhatárok természetesen esetlegek. Hogy a mai határokat védi a nemzetközi rend, és azok nem máshol vannak lefektetve, az a történelem szeszélyének és elhibázott vagy szerencsés (nézőpont kérdése) politikai és katonai döntéseknek az eredménye. Fenntartásuk nem valamiféle eredendő igazságosságra, elrendeltetésre vagy letelepedési elsőbbségre épül – klaszszikus nacionalista érvelési mintákkal ellentétben –, hanem az arra, amit az újrarajzolásuk vonna maga után. A függetlenedési törekvések pedig arra építenek, hogy a *status quo* fenntartásának értékét magasabbra emeljék, mint a függetlenség elismerését.

Koszovó esete nem csak azért szabálysértő, mert függetlenségi erőfeszítéseit siker koronázta, hanem mert ez a nyugati hatalmak támogatásával történt (ez idáig az ENSZ 192 tagállama közül 45 ismerte el Koszovót, az EU 27 tagállama közül pedig 20). Nem ez az első példa, de hivatalosan előre várhatóan most is egyedi, *sui generis* esetként kezelték a történeteket. A nemzetközi közösség képviselői határozottan és egységesen szögezték le, hogy Koszovó nem szolgálhat jogi precedensként vagy modellként más függetlenségi törekvések esetén; hogy függetlenségének elismerése a balkáni régió biztonságának érdekében történt, és így egészen különleges esetnek nyilvánul; és hogy nem alkot új államalapítási elvet a nemzetközi jog szempontjából.

Természetesen ez nem akadályozott meg más szeparatista törekvéseket szerte a világon, a Tamil Tigrisektől Dél-Oszétiáig, hogy Koszovóra precedensként hivatkozzanak. Az új állam szomszédságához közelebb, például a Boszniai Szerb Köztársaságban különösen hamisan cseng az érvelés, hogy Koszovó függetlensége Jugoszlávia szétdarabolódásának utolsó állomásaként volt szükségszerű. Mindamelllett a Koszovó ügyében megosztott hatalmak közül egyik oldal sem Koszovóra hivatkozva támogatta Dél-Oszétiát a 2008 nyarán kirobbant háborúban.

Mint azt intelligens politikusaink már korán elkezdték hangsúlyozni, a régióban élő kisebbségek érdekében nem a tartomány függetlenedésére van értelme precedensként hivatkozni, hanem az új állam határain belül maradt szerb kisebbségre szabott széleskörű autonómiára. 2008 tavaszán ugyan az EBESZ belgrádi képviselői elutasították a Magyar Koalíció érvelését a vajdasági autonómia-lehetőségek ügyében, ismét a koszovói helyzet *sui generis* jellegére hivatkozva.¹ Ez az elutasítás azonban ingatagabb lábakon áll. Ha kényszer szülte is a koszovói szerbeknek felajánlott autonómia-tervezetet, a nemzetközi jog egyértelmű alapokkal szolgál hozzá. A nemzetközi normák, amelyek ma a kulturális sokszínűséget pozitívumnak tartják és a nemzeti kultúrák elnyomását elítélik (lásd például a modern Kína ellen irányuló kritikák jelentős részét), szintén megerősítik ezt.

Az önrendelkezés bonyodalmai

Az önrendelkezés joga felszínesen a demokráciához kapcsolódik. Ha ezzel a joggal élni tud egy nép, az azt jelenti, hogy aktívan járulhat hozzá politikai sorsa alakításához, a döntéshozók köre a saját sorai előtt nyitva áll, politikai döntéshozóit megválaszthatja és felelősségre vonhatja. Mint ahogy azonban arra Woodrow Wilsonnak, a nemzeti önrendelkezés bajnokának is rá kellett jönnie az első világháború utáni térképek újrarajzolásánál, e szép elmélet gyakorlati korlátja, hogy a népek általában keverten élnek. Az etnikailag vegyes területek erőszakos homogenizálása pedig – az „etnikai tisztogatás” kifejezés még idézőjelbe téve is mélyen visszatetsző, mivel

a gyűlöletkeltés szókincsét tartja fenn – az emberiség elleni bűncselekmények kategóriáját is kimerítheti.

A fentiekből következik, hogy kisebbségek, akik az önrendelkezés felszínes meghatározása alapján nem élhetnének ezzel a joggal, mindig lesznek. Ebben általában őshonos, nemzeti kisebbségek is beleértendőek. Kanadán belül a québeci franciák a kisebbség. Québecen belül az angolszászok. A québeci inuitok pedig mindkét államigazgatási egységben nemzeti kisebbségnek számítanak. Ha az inuit többségű területek kiválnának a mai Québec államból, ott a frankofónok és az anglofónok is kisebbségbe kerülnének. Szerbia északi tartományában, Vajdaságban a magyarok alkotják a legnépesebb kisebbséget, Észak-Bácska nagy területein a szerbek, a szlovákok, romák és egyéb népcsoportok pedig mindkét közigazgatási területen belül kisebbséget alkotnak. A kisebbségi lét önműködő reprodukálása, új szereposztásban, elméletileg az önrendelkezési törekvéseket is továbbörökítheti: szép magyar kifejezéssel: rekurzív szecessziók sorozatát vetítheti elő.

A demokrácia eszméje egymagában valójában gyér támogatást nyújt a nemzeti önrendelkezés számára. Az ugyanis nem a demokrácia eszményéből fakad, ha az ember megválogatja, hogy kivel hajlandó politikai vitába bocsátkozni. Hogy a dolog túlegyszerűsítésével emeljük ki a lényegét: ha csak azokra értendő a demokratikus közösség, akik már úgymint egyetértenek, akkor vajmi kevés szükség van a demokráciára – jól képzett technokraták vagy a közösségből kiemelkedett diktátorok valószínűleg hatékonyabban elirányítanák az országot. Az sem nyilvánvaló, hogy a demokrácia velejárója, ha korlátokat szab az ember, hogy kivel hajlandó politikai vita keretében közös jövőt képzelni, jelent formázni és múltat alakítani, és fordítva, kit zár ki ebből.

Akik megtapasztalták a kisebbségi létet, azok első kézből tudják: a probléma ott van, amikor a többség tömbként mozog, és akarva vagy akaratlanul *de facto* diktatúraként gyakorolják akaratukat a kisebbség felett. Ha száz emberből tíz valamit szeretne, ami a többi kilencven nem érdekli, és így napirendre sem kerül, akkor annak a tíznek a gyakorlatban nehezen értékelhető vigasz, hogy az akaratukat demokratikus módon rekesztették ki. Ez az egyik fő érv a konszenzust és a széles körű érdekképviselést ösztönző intézményes megoldások mellett a szintén demokratikus, de hangsúlyozottan a többségi elvre épülő modellekkel szemben. Ezeknek a lehetséges megoldásoknak a felsorolása nem a jelen cikknek a tisztje, de a jól ismert kvótarendszerektől kezdve megannyi technikai részlet idetartozik.²

A demokrácia és az önrendelkezés árnyaltabb kapcsolatának következő vonatkozása az, hogy a demokratikus rendszerek feltételeznek egy bizonyos fokú szolidaritást és állampolgári együttműködést a köz javára, és ezen keresztül a köz részét képező egyén javára. Minden életképes demokráciának szüksége van arra, hogy polgárai vegyék a fáradságot, hogy elmenjenek szavazni, hogy képviselőik tevékenységét figyelemmel kísérik, hogy civil és egyéb szervezeteken keresztül érdek-

képviselőket fejtsenek ki, és mindez olyan, nagy horderejű kérdéskörökben is történjen, amelyek önmagukban a társadalmi szolidaritás elvére épülnek. Megfontolásra érdemes az a szemlélet, miszerint a nemzeti érzés feltétele vagy legalábbis egyik hatékony eszköze annak, hogy a polgárok hajlandóak legyenek a tehervállalásra és a terhek társadalmi megosztására egy demokratikus jóléti államban.³ Szívesebben fizet adót és szavaz társadalmi biztosítók fenntartására az a polgár, aki a biztosítás kedvezményezettjeit – különösen, ha magát nem sorolja ezeknek a közvetett körébe – a saját közösségéhez tartozóknak érzi.

Ezt kiegészítve, a közösségi tudat és a kulturális-nemzeti vitalitás támogatása mellett szól az az elmélet is, miszerint a gazdag és fejlődőképes etnikai kultúra segíti tagjait a világban való eligazodásban. A társadalmi vita kereteiben és alapfogalmaiban történő egyezéshez szükséges a demokrácia melletti elkötelezettség. A társadalmi vitában történő részvételhez viszont szükséges ennek a vitának és a társadalmi valóságnak a megfelelő értelmezése. Ehhez, és a világ gazdagabb megéléséhez szolgáltat irányadó pontokat és támaszt a nemzeti kultúra.⁴ Minden kultúra természetesen összetett, azon felül pedig az egyéni identitás sok más tényezőtől is tevődik össze, viszont azok sem érkeznek kulturális vákuumból, akik egyébként kevésbé ragaszkodnak egy nemzeti közösséghez.

Ennél a pontnál nagyon fontos annak a veszélyét is hangsúlyozni, hogy a nemzet és az egységes nemzeti örökség nevében elnyomják az eltérő véleményeket, a (képzelt) múltba fagyasztják be a kultúrát, vagy akár személyek vagy más csoportok üldözésére használják ürügyként a nemzeti egység állítólagos szükségességét. Demokráciában csak azzal a feltétellel támogathatóak a nemzeti közösségek, hogy mellette az emberi jogok tisztelete csorbátlan marad, és hogy a beavatkozás inkább serkentő hatással van a közösségek továbbfejlődésére, a közösségen belüli és kívüli csoportok eltérő véleményének kibontakozására és egymásra hatására.

Koszovó hatása a térségben élő kisebbségekre

A véleménykülönbségeknek, amíg nyitott szellemben és demokratikus kereteken belül feszülnek egymásnak, van jó oldala is, sőt a haladás szempontjából kifejezetten pozitívak. Ugyanakkor mindenki számára nyilvánvaló, hogy a kisebbségi politikusok megosztottsága meggyengíti az ügyük képviselőit a külvilág felé. Ez a jelenség egyébként jellemző a legtöbb kisebbségre. A magyarázat az egyéni érdekpolitikán túl a helyzet eltérő megítélésében rejlik. Az egyik elterjedt felfogás szerint a domináns nemzetek a kisebbségi érdekképviselő kiiktatására törekednek, illetve a legjobb esetben is közömbösek a kisebbségi problémák iránt. Ennek megfelelően a többségi politikusokkal való együttműködés keresése nagyrészt hiábavaló erőpazarlás, ami a kisebbségi célok kompromisszumos felhígítása által nagy károkat is okozhat.

A másik felfogás szerint: ha közömbös vagy akár ellenséges is a domináns közeg, keresni kell a pontokat, ahol érdekében állhat a térbiztosítás a kisebbségi törekvések számára. Ez hatványozottan érvényes akkor, ha sem belülről nem rendelkezik kényszerítő erővel a kisebbség – ha számaránya nem túlnyomó, az erőszakos ellenállás pedig szóba sem jöhet –, sem kívülről nem támogatja erős szövetséges.

Mindkét felfogás hívei lehetőséget láttak Koszovó függetlenedésében, és annak a saját helyzetükre történő értelmezésében. Romániában különösen nagy visszhangot vertek az olyan nyilatkozatok, miszerint az erdélyi magyar kisebbség precedensként tekint Koszovóra. Ez azért nem volt a legszerencsésebb, mert a magyar pártok választói között sem feltétlenül a legnemzetiesebb retorika nyeri el a voksokat, a román fél felé pedig csak olajat öntött az irredentizmustól rettegők tüzéire. Mivel a magyar kisebbségek és az anyaországiak szemében egyaránt a fantazmagóriák közé tartozik Erdély vagy a Felvidék kiszakadásának az ötlete, talán nem eléggé érzékelik mindig, hogy a többségi nemzet mennyire valósnak képzei az irredentizmus lapangó árnyát.

Taktikai szempontból nagy valószínűséggel kedvezőbb lett volna, ha a Koszovó függetlenségével való szolidaritás és az albán–székely párhuzamok helyett a koszovói szerb kisebbség autonómiájának ünneplésére fektették volna a hangsúlyt, például a Sepsiszéki Székely Tanács szerveztének tüntetésen, amit rendkívüli román sajtóérdeklődés vett körül. Vajdaságban ez persze bonyolultabb, hiszen a koszovói szerbek kisebbségi státuszának a hangsúlyozása Koszovó függetlenségének elismerését jelentené, amivel nem szereznének sok barátot Szerbiában. De a koszovói szerb testvéreikkel való szolidaritás kifejezése – anélkül, hogy a függetlenségről magáról szót ejtenének, hiszen az albán törekvések igazságosságának megkérdőjelezése is ártana a vajdasági magyar autonómiatörekvéseknek –, kellő szerb médianyilvánosság előtt, egy olyan nem várt és ártalmatlan gesztus lenne, ami kedvezőbbre hangolhatná át az alaptónust.

A többségi nemzetek autonómiától való ódzkodásának hátterében is a szakadarságtól való félelem áll. Ez általánosságban szólva nem is teljesen alap nélküli: statisztikailag kimutatható összefüggés létezik az autonómia-törekvések és az elnyert autonómia után a teljes függetlenségig átalakult követelések között. F fiatal államok esetén, különösen, amelyek új keletű traumák sebeit viselik, rendkívül erős ez a paranoia. Szépen példázza ezt Szerbia esetében az, hogy még vajdasági szerb pártokat is megvádoltak szeparatizmussal. Bár nem ez volt Velimir Ilić, akkori infrastruktúráért felelős miniszter legszínesebb megnyilvánulása, érdemes felidézni, hogy Tadić elnököt a kormány életképessége árán is a Vajdasági Szociáldemokrata Ligától való elhatárolódásra sürgette, mivel az autonómiapárti Liga a miniszter szerint egy szeparatista párt, ami Vajdaság elszakadásán és Szerbia tönkretételén munkálkodik.⁵

Az autonómia-téma érzékenysége miatt különösen érdemes kihasználni a helyi szövetségek kialakításának lehetőségét a többségi nemzet által dominált szerveze-

tekkel, amennyiben kínálkozik ilyen lehetőség. A vajdasági magyar pártokat például, jogosan vagy alaptalanul, de szép számú kritika érte ezelőtt ebből a szemszögből. Radivoje Stepanov, az újvidéki jogi kar professzora szemükre hányta, hogy amikor a tartományi autonómiára kerül szó, a kisebbségi magyar pártok a szerbek közötti vitaként kezelik az ügyet, magukat kivonva ebből. „Mintha a Marson élnének, és nem a Vajdaságban. Mintha nem lenne az ő problémájuk is.”⁶ A többségi nemzet csoportjaival alkotott szövetségeknek természetesen csak úgy van értelme, ha abba nem olvad bele a kisebbségi politika, és a kifejezetten kisebbségi törekvések továbbra is erősen képviseltetve vannak. Ellenszélben azonban minden kedvező áramlatot érdemes kihasználni, amire soktényezős játszmaiban esély is van, anélkül, hogy a saját útvonalat szem elől tévesztenék.

A kisebbségi autonómia igényével szembeni érzéketlenségben sokszor szintén szerepet játszik a tudatlanság és a téves előítéletek. Ha a domináns nemzet nem igazán ismeri a másik helyzetét, lehetőségeit, sérelmeit, történelmét, kultúráját, akkor nem fogja megérteni, hogy miért kell szorgalmazni az autonómiát, és egyáltalán a kisebbségi témát. A kisebbségeknek pedig könnyű abba a hibába esni, hogy föltételezik, a sérelmeik mások előtt is olyan nyilvánvalóak, mint ahogy azt ők érzik. A valóságban nem ritka, hogy az etnikailag vegyes területeken is gyakorlatilag párhuzamos valóságokban élnek a kisebbségek és a többségi nemzetek. Ezért lényeges, hogy a kisebbségek ne csak a saját közösségük felé kommunikálják a saját kultúrájukat és közösségüket érintő témákat; hogy ne csak a kisebbségi tantermekben oktassák saját történelmüket – ami elengedhetetlenül fontos –, hanem a többségi médiában és a többségi tanteremben is helyet kapjanak.

A *Délkelet-európai Közös Történelmi Vállalkozás* egy kiváló, és nem egyedülálló példája az olyan kezdeményezéseknek, amilyeneknek üdvös lenne gyökeret eresztetniük.⁷ Ennek keretében több régióbeli ország történészei gyűltek össze, hogy egy olyan közös történelemtankönyv-sorozatot készítsenek, ami az összes érintett ország nézőpontját összehangolja és bemutatja. Azóta több száz iskolai tanár vett részt a szervezet felkészítésén. Egy másik fontos feladat a kisebbségek gazdasági, közjogi és egyéb helyzetének a tényszerű feltérképezése – amiről a régióban már számos hasznos tanulmány készült – és ennek a hatékony kommunikációja mind a kisebbségek, mind a többség felé, beleértve a politikaalkotást, a rendőrség reformjától a vállalkozásalapítás és a hitelfelvétel szabályozásáig.

A régióbeli országok közül Szerbián és Bosznián kívül Macedónia a legérzékenyebb Koszovó függetlenségének a visszahatásaira. Nagy lélekszámú albán kisebbsége Koszovóval együtt ünnepelt a függetlenség kihirdetésekor, amit a macedóniai szerb kisebbség határozottan elítélt, a macedón többség pedig várakozó álláspontra helyezkedett. A kormány szabvány közleményei azóta is arra szorítkoznak, hogy közlelő követték a helyzetet. A helyzet Macedóniában egyelőre bármelyik irányban fejlődhet. A pár évvel ezelőtti feszültségek az albán és a macedón közösségek között

csillapodtak, és jelenleg messze vannak a forrásponttól. De ha például arra kerülne sor, hogy az északi, szerb többségű területek kiválnak Koszovóból, ez nagy valószínűséggel megint felszítaná a konfliktusokat Macedóniában. A Koszovó és Macedónia közötti határ szintén potenciális konfliktusforrás, különösen a macedóniai Tanusevci környékén. Ezt a falut, ahol a 2001-es konfliktus kezdődött, egy volt gerillaharcos függetlenné kiáltotta ki, és bejelentette, hogy népszavazást fog tartani a Koszovóhoz való csatlakozásról.

*

Koszovó függetlenségének nemzetközi elismerése belátható időn belül egyedülálló eset marad, legalábbis ami a szecesszionista törekvések külső támogatását illeti. A függetlenségi mozgalmakkal folytatott tárgyalásokra valószínűleg negatív hatással lesz, mivel Koszovónak az érintett felek kölcsönösen elfogadható megoldás hiányában, a szerb fél ellenállása ellenére sikerül elérnie a függetlenséget. Ezt talán a koszovói többségen kívül mindenki más inkább elkerülte volna – beleértve a nyugati nagyhatalmakat is –, ha békés úton kivitelezhető mód jelentkezett volna.

Ezért Koszovó összekapcsolása a „precedens” szóval különös körütekintést igényel azok számára, akik inkább elkerülnék a reflexszerű negatív reagálásokat. A régióbeli autonómia-törekvések képviselőinek pedig különösen megéri azt hangsúlyozni, hogy céljuk pontosan a koszovói eset megismétlésének az elkerülése, a hivatalos koszovói szerb önrendelkezési rendszerre is utaló autonómia kölcsönösen kielégítő megvalósításával.

Jegyzetek

- ¹ Građanski list, 2008. március 6.
- ² Lásd például Lijphart, Arend (1999) *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. New Have and London, Yale University Press.
- ³ Lásd Miller, David (2000): *Citizenship and National Identity*. Cambridge, Polity.
- ⁴ Lásd Kymlicka, Will (1995): *Multicultural Citizenship*. Oxford, Oxford University Press
- ⁵ Dnevnik, 2007. szept. 21.
- ⁶ Građanski list, 2006. nov. 3–4.
- ⁷ A könyvek ingyenesen letölthetőek a következő címen: http://www.cdsee.org/jhp/download_eng.html